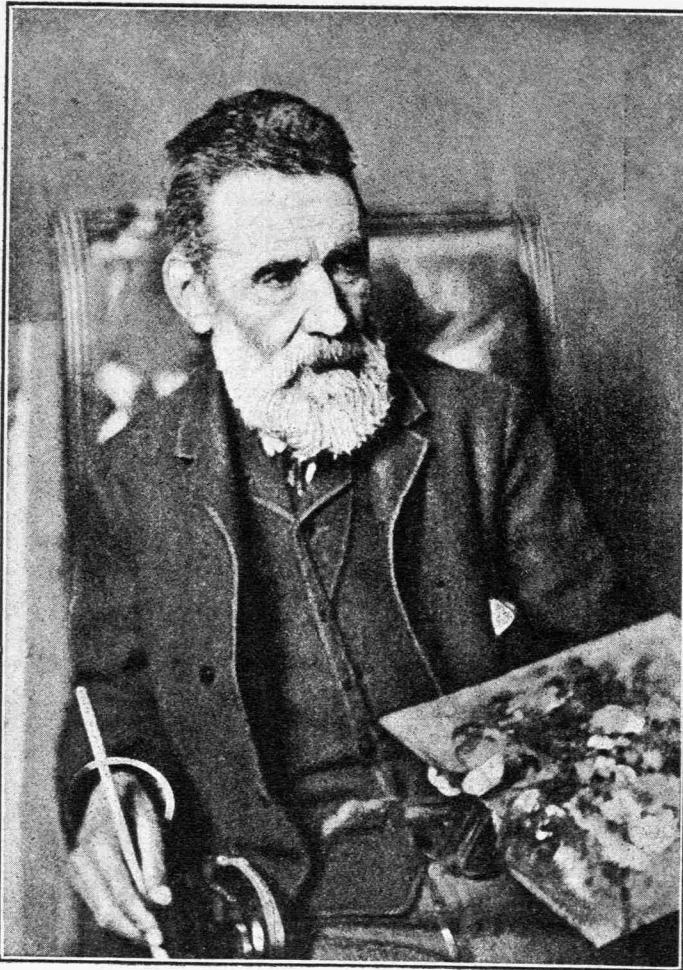

ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΛΙΤΕΧΝΑΙ

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΛΥΤΡΑΣ

Ἐν τῷ συγχρόνῳ τῶν Ἑλλήνων βίῳ ἔλλειπουν πάντα τὰ στοιχεῖα τὰ δυνάμενα νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν προαγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς καλλιτεχνίας. Αἰτία δὲ τούτου δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ Ἑλληνος ἀλλ' ὁ τρόπος τῆς παιδείσεως καὶ ἀνατροφῆς αὐτοῦ. Τὸ ἐν Ἑλλάδι σχολεῖον οὐ μόνον δὲν διαθερμαίνει τὰς ἰδιότητας ἐκείνας, αἰτινες ἀνεκαθεν ἀποτελοῦσι τὰ κύρια γνωρίσματα τῆς ἑλληνικῆς ἰδιοφυίας, τὸ αἶσθημα δηλ. τοῦ καλοῦ καὶ τὸ πρακτικόν, ἀλλὰ καὶ τείνει νὰ καταστείλῃ πᾶσαν τῆς φαντασίας κίνησιν, καὶ νὰ καταπνίξῃ πᾶσαν ἰδεώδη τάσιν, ἣν πᾶς τις παρ' αὐτῆς τῆς φύσεως ὡς θεῖον δῶρον ἤθελε λάβῃ. Εἶναι δὲ ἀληθῶς θαυμαστόν, ὅτι καὶ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἀνεφάνησαν Ἑλληνές τινες καλλιτέχναι, εἰς τοιοῦτο σημεῖον τελειότητος τῆς τέχνης προαχθέντες, ὥστε μετὰ θάρρους νὰ ἀμιλλῶνται πρὸς τοὺς κρατίστους τῶν νεωτέρων χρόνων Εὐρωπαϊοὺς ζωγράφους. Τὸ γεγονός τοῦτο εἶναι λίαν ἐνθαρρυντικόν σημεῖον, περὶ τοῦ μέλλοντος τὰ βέλτιστα προσιωζόμενον. Ἀποδεικνύει ὅτι καὶ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἐν ἣ τὸ πρῶτον ἐμορφώθησαν οἱ αἰώνιοι τοῦ

καλοῦ νόμοι, δὲν ἀπεσβέσθη μέχρι τοῦ τελευταίου σπινθήρος τὸ θεῖον πῦρ τῆς καλλιτεχνίας. Ἐλλείπει μόνον ἡ κατάλληλος πνοὴ ἢ μέλουσα νὰ ἀναρριπίσῃ τὸν σπινθῆρα τοῦτον εἰς νέαν φλόγα δυνάμενη νὰ θερμάνῃ καὶ νὰ λαμπρύνῃ ἐκ νέου τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Λύτρας, Γκούζης, Ἰακωβίδης, Ράλλης, Σῶχος κλ. εἶναι ὀνόματα πάντα ταῦτα εὖηχα καὶ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου γνωρίμα εἰς τὸν νεώτερον καλλιτεχνικὸν κόσμον. Οἱ πλείστοι ὁμῶς τούτων ἔχουσι κατ' ἀνάγκην ἐκπατρισθῆ, συχνὰ δὲ ἡ δόξα καὶ ἡ περὶ τὴν καλλιτεχνίαν εὐδοκίμησις αὐτῶν προσπίπτει εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν ὡς φήμη ξένη καὶ ἀόριστος, ὡς ἡγῶ μακροθὲν ἐρχομένη.

Εὐνόητον ὅτι αἱ καλλιτεχνικαὶ αὐταὶ ἀπαρχαὶ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων στεροῦνται ἐθνικοῦ τινος κοινοῦ χαρακτήρος ἢ οἰκισθῆποτε ἄλλης τεχνικῆς

ἐνότητος, ἀφ' οὗ οἱ δημιουργοὶ τούτων ἐξεπαιδεύθησαν ἄλλοι ἐν ἄλλοις καλλιτεχνικοῖς κέντροις. Καὶ οἱ πλείστοι μὲν φαίνονται μᾶλλον ζηλωταὶ τῶν ἀρχῶν, αἰτινες κρατοῦσι ἐν τῷ καλλιτεχνικῷ κόσμῳ τοῦ Μονάχου, τινῶν δὲ τὰ ἔργα μαρτυροῦσιν ὅτι παρήχθησαν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς γαλλικῆς ἐπιδράσεως, ὀλίγοι δὲ μόνον εὐτυχῶς εἶναι καὶ οἱ θύοντες ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Plein-Air κακοτεχνίας. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ τινὰ ἑλληνικὰ ἔργα, τὰ κράτιστα ἴσως, ὡς τὰ τοῦ Γκούζης, ἅτινα μόνον διάνοια ἀνατεθραμμένη ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἀρχαιότερας ζωγραφικῆς καὶ μάλιστα τῆς Φλαμανδικῆς

σχολῆς ἠδύνητο νὰ παραγάγῃ.

Παρὰ πᾶσαν ὁμῶς τὴν ἔλλειψιν ἐνιαίας τινὸς Ἑλλήν. σχολῆς ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τινὲς τῶν ἡμετέρων ζωγράφων κατώρθωσαν, καίπερ μιμηταὶ ξένης τέχνης, ὄχι μόνον τὴν ἰδιοφυίαν αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἔργων τῶν νὰ ἀποτυπώσωσι ἀλλὰ καὶ νὰ ἐμφυσήσωσι κάπως εἰς αὐτὰ καὶ ἐθνικὸν τινα χαρακτήρα. Ὁ ἐθνικώτερος δὲ πάντων καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ συμπαθητικώτερος εἶναι ὁ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πολυτεχνεῖῳ καθηγητῆς κ. Λύτρας. Ἀνατυποῦντες σήμερον ἐκ τῶν εἰκόνων του «τὸν κακὸν ἔγγονον» καὶ «μετὰ τὴν πειρατεῖαν» νομίζομεν εὐκαιρον νὰ ἀφιερῶσωμεν ὀλίγας λέξεις εἰς τὸν κ. Λύτραν, τιμῶντες αὐτὸν ὄχι μόνον ὡς ἓνα τῶν ἀρίστων τῶν ἡμετέρων ζωγράφων ἀλλὰ ὡς τὸν πρῶτον καὶ κατ' ἐξοχὴν Ἕλληνα καλλιτέχνην.

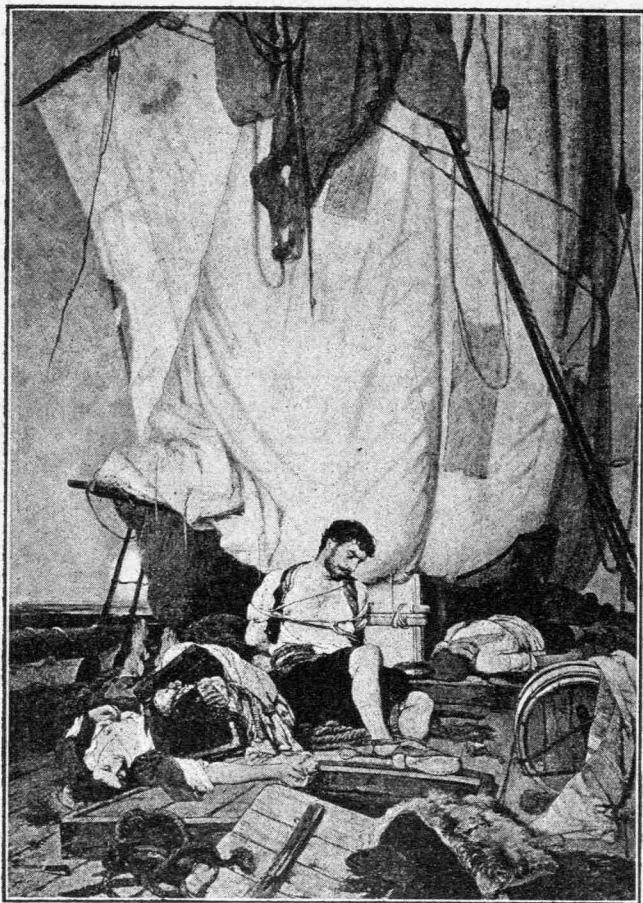
Ὁ Νικηφόρος Λύτρας ἐγεννήθη ἐν τῇ νήσῳ Τήνῳ, ἣτις εἶναι καὶ ἡ πατρίς τοῦ Γκούζης καὶ τῶν πλείστων τῶν ἄλλων ἑλλήνων καλλιτεχνῶν. Ἡ σύμπτωση αὕτη σημαίνει ἄρα γε ὅτι ἐν τῇ μικρῇ ταύτῃ νήσῳ ἀκμαιότερον ἢ ἐν πάσῃ ἄλλῃ ἑλληνικῇ χώρᾳ τὸ αἶσθημα τοῦ καλοῦ θάλλει, ἢ μήπως ὀφείλεται εἰς ὅλως ἐξωτερικὴν ἀφορμὴν, εἰς τὴν μικρὰν δηλ. συνδρομὴν ἣν ἐκάστοτέ ἢ μονῇ τῆς Τήνου παρέσχε εἰς πάντας τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἀφιερῶθωσιν εἰς τὴν λατρείαν τῆς καλλιτεχνίας;

Ὁ Λύτρας μόνον τὰ πρῶτα ἐγκύκλια μαθήματα διήκουσεν ἐν τῷ σχολεῖῳ τῆς πατρίδος του.

Είναι δὲ περίεργον καὶ χαρακτηριστικὸν ἄμα ὅτι πάντες σχεδὸν οἱ Ἕλληνας καλλιτέχναι, οἱ ὀπωσδήποτε ὀνομαστοί, ἔμειναν παντελῶς ἀγευστοὶ τῆς σχολειακῆς παιδεύσεως. Μὴ δυνάμενοι νὰ εὐρωσιν ἐν τῷ σχολείῳ τὴν ἀρμόζουσαν πνευματικὴν τροφὴν εἰς τὴν εὐαίσθητον ψυχὴν των καὶ τὴν εὐφάνταστον διάνοιάν των, ἐζήτησαν νὰ σώσωσι τοὐλάχιστον τὰ ἔμφυτα αὐτῶν χαρίσματα ἀπὸ τῆς Ἀρπυίας τῆς σχολαστικότητος.

Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐζήτηε ὁ Λύτρας δι' αὐτοσχεδιασμάτων νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν ἀκατάσχετον αὐτοῦ πρὸς τὴν ζωγραφικὴν ἔρωτα πρωτόλεια δὲ τοῦ αὐτοδιδάκτου νεανίου εἶχον ἐλκύσει τὴν προσοχὴν τοῦ Ὁθωνος. Ὁ βασιλεὺς οὗτος, ὅστις εἶχε πατροπαράδοτον κληρονομίαν τὴν ἐξόχως βασιλικὴν ἀρετὴν τοῦ προστατεύειν τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα, διακρίνας τὴν εὐφυίαν καὶ τὴν ῥοπὴν αὐτοῦ πρὸς τὰς καλὰς τέχνας, ὥρισεν ὑποτροφίαν εἰς τὸν Λύτραν καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Μόναχον πρὸς συστηματικὴν σπουδὴν τῆς ζωγραφικῆς.

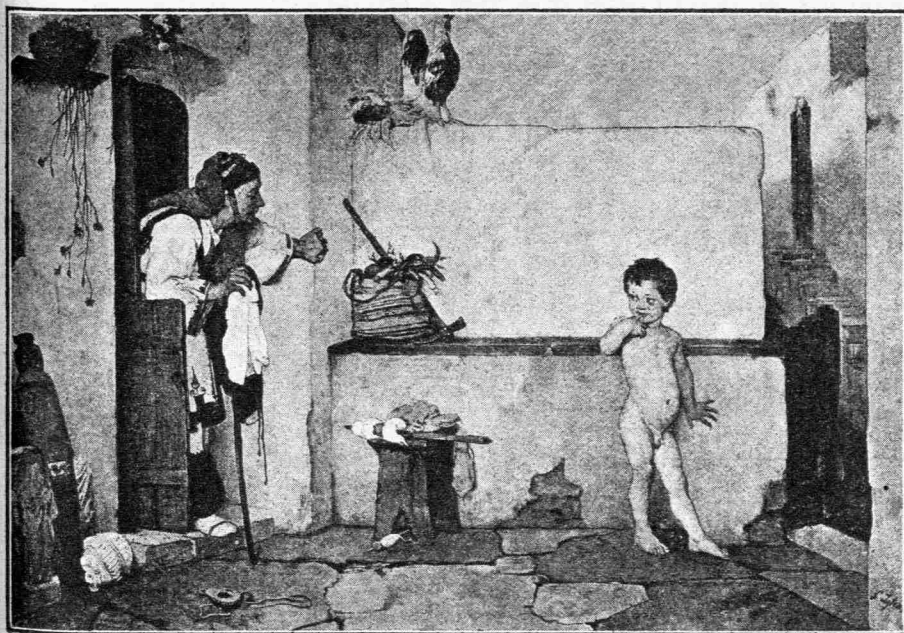
Ὁ Λύτρας μετέβη εἰς Μόναχον εἰς χρόνους κρισίμους καὶ πολυταράχους τῆ καλλιτεχνίχ, εἰς χρόνους ἀμφιβολίας καὶ ἀσταθείας καλλιτεχνικῆς, ὅτε ἤρχισε νὰ διασαλευθῆται ἡ πίστις πρὸς τὰ παλαιὰ εἰδῶλα, ἅτινα ἐπὶ τρεῖς καὶ πλέον δεκαετηρίδας ἐλάτρευσεν ὁ καλλιτεχνικὸς κόσμος τοῦ Μονάχου, δὲν εἶχον ὁμῶς ἀκόμῃ ἐπικρατήσῃ τελείως καὶ τὰ ιδεώδη τῆς νέας σχολῆς. Τὸ πρῶτον ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Moritz Schwindt, ὅστις ἦτο ὁ τελευταῖος ἀλλὰ καὶ ὁ ἐπιφανέστατος ἀντιπρόσωπος τῆς ῥομαντικῆς σχολῆς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν τεχνῶν. Ἡ τέχνη τοῦ Schwindt εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἦτο ἀπηλλαγμένη τῆς ἀσθενικῆς ὑπερευαίσθησις τῶν ῥομαντικῶν καὶ τῆς

Μετὰ τὴν πειρατείαν.

ἄλλης ἀσφαλείας περὶ τὴν διατύπωσιν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν. Εἶχε κατορθώσει μάλιστα οὗτος τὰς ὀμιχλώδεις τοῦ ῥομαντισμοῦ ποιητικὰς ὑποθέσεις νὰ περιβάλλῃ μὲ μορφήν κλασικῆς ἰδανικότητος. Ἀλλὰ καὶ τοιαύτας ἔχουσα ἡ τέχνη τοῦ Schwindt ἀρετὰς δὲν

ἱκανοποιεῖ τελείως τὰς καλλιτεχνικὰς ὀρέξεις τοῦ Λύτρα. Ἡ ἔλλειψις ἀληθείας τῆς παραστάσεως, ἡ ἔλλειψις ἀκριθείας περὶ τὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσιν καὶ ἡ ἀτέλεια τοῦ χρωματισμοῦ ἦσαν τὰ κύρια τῆς ῥομαντικῆς σχολῆς ἐλαττώματα, ἅτινα ἠνάγκασαν τὸν Λύτραν νὰ καταλίπῃ τὴν σχολὴν τοῦ Schwindt καὶ νὰ ἀρροσιωθῇ ὀλοφύγως εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Piloty, τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς πραγματικῆς σχολῆς, ὅστις τὴν ζήτησιν τῆς ἀληθείας καὶ τὴν μετ' ἀκριθείας καὶ ζωτικότητος ἀναπαράστασιν

Ὁ κακὸς ἐγγονος.

αυτῆς ἐλευθερίᾳ ὡς τὸ ἀληθές τῆς τέχνης εὐαγγέλιον.

Ὁ Λύτρας ταχέως κατέστη εἰς τῶν κρατίστων ὀπαδῶν τοῦ Piloty, ἀνήκει δὲ εἰς τὴν πρώτην καὶ μεγαλοεργὸν ἐκείνην γενεάν τῶν μαθητῶν τοῦ ἐπιφανοῦς γερμανοῦ ζωγράφου, οἵτινες ὄχι μόνον τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Μονάχου ἐλάμπρυναν μετέπειτα διὰ τῶν ἔργων των, ἀλλὰ καὶ σήμερον ἔτι τὴν δόξαν τῆς γερμανικῆς καλλιτεχνίας ἀποτελοῦσι. Τίνας δὲ τούτων ὡς τὸν Μουγκάτση, τὸν Γαβριήλ Μάξ καὶ τὸν Μάκχαρτ εἶχε καὶ συνεργάτας ἐν τῷ αὐτῷ δωματίῳ (atelier) τῆς Ἀκαδημίας. Διὰ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἔκτακτον ἐπίδοσίν του ἐγένετο ὁ Λύτρας ταχέως ὁ ἐκλεκτός τῶν καθηγητῶν του μαθητής, διὰ τὴν ἄκραν δὲ καλοκαγαθίαν τῆς ψυχῆς του καὶ τὴν εἰλικρινῆ ἀφέλειαν τῶν τρόπων του ἠγαπήσατο μέχρι λατρείας ὑπὸ τῶν συμμαθητῶν του καὶ τῶν ἄλλων του συναδέλφων.

Συνετέλεσαν δὲ εἰς τοῦτο ὄχι ὀλίγον καὶ αἱ ἐν εἶδει παιδείας καλλιτεχνικαὶ ἐπίνοιαι καὶ ἐμπνεύσεις του, αἱ μετὰ μεθυγραφικῆς εὐφυΐας, δι' ὧν συχνὰ ἔτερπε τὸν ἄλλως φαιδρὸν καλλιτεχνικὸν ὄμιλον.

Ἡ ἐξωσις τοῦ Ὄθωνος ἐγένετο καὶ εἰς τὸν Λύτραν πρόξενος ἀτυχημάτων. Στερηθεὶς τῆς ὑποτροφίας του ἰταλαιοπώρηθη ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν κακουχίαις, μέχρι οὗ φιλόπατρις ὁμογενῆς ἀνέλαβε τῇ συστάσει τῶν καθηγητῶν του νὰ χορηγήσῃ αὐτῷ τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν καλλιτεχνικῶν του σπουδῶν. Ἐπεισὸδιόν τι σχετιζόμενον πρὸς τὴν νέαν ταύτην ὑποτροφίαν τοῦ Λύτρα μαρτυρεῖ τὴν εἰλικρινῆ πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσιν τῶν συμμαθητῶν του καὶ τὴν μεγάλην τοῦ Λύτρα ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ δημοτικότητα. Ἀμα ὁ Λύτρας ἔλαβε παρὰ τοῦ προστάτου του ὁμογενοῦς τὸ πρῶτον τῆς ὑποτροφίας του χορήγημα, καὶ διεδόθη ἡ εἰδήσις αὐτῆ εἰς ὅλον τὸν καλλιτεχνικὸν κόσμον τῆς Ἀκαδημίας. Εἰς ἔνδειξιν τῆς γενικῆς χαρᾶς ἐσπευσαν νὰ πανηγυρίσωσι τὸ εὐφρόσυνον τοῦτο ἄγγελμα. Μεῖνθη καὶ στεφάνους ἐκόσμησαν τὰς κλίμακας τῆς Ἀκαδημίας, ἐπὶ τῶν τοίχων δὲ ὅλων τῶν δωματιῶν καὶ ἐργαστηρίων εἶχε γραφῆ μετὰ μεγάλα γράμματα ὁ ἀρ. 2000, τὸ ποσὸν τῆς ὑποτροφίας τοῦ Λύτρα.

Τὰ πρῶτα ἔργα τοῦ Λύτρα, ἅτινα ἐν αὐτῇ τῇ Ἀκαδημίᾳ ἐξετέλεσε, ἦσαν ἱστορικῆς κυρίως ὑποθέσεως, οἷα καὶ τὰ τοῦ Πιλότση, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀρχαίαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ Ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Τὰ ἔργα ταῦτα, ὧν οὐκ ὀλίγα ἐξετέθησαν ἐν Μονάχῳ καὶ ἐπληρέθησαν, δεικνύουσι ἐμφανῶς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Πιλότση καὶ κατὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς ιδέας καὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ τὸν χρωματισμὸν. Χειραφετηθεὶς δὲ βραδύτερον ὑπὸ τῆς ἀμέσου ἐπιδράσεως τοῦ μεγάλου διδασκάλου ἠκολούθησε τὰς ιδίας αὐτοῦ ἐμπνεύσεις καὶ παρήγαγε ἔργα φέροντα γνησίαν τὴν σφραγίδα τῆς ἰδιοφυΐας του.

Ἡ καλλιτεχνικὴ σημασία τοῦ Λύτρα ἄρχεται κυρίως ἀπὸ τῆς εἰς Ἀθήνας ἐπανόδου του, ὅπου καὶ διατελεῖ ἔκτοτε καθηγητῆς τῆς ζωγραφικῆς ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πολυτεχνεῖῳ.

*

Ὁ Λύτρας εἶναι ὁ μόνος ἐκ τῶν Ἑλλήνων ζω-

γράφων, ὅστις ἀφιέρωσε ἅπασαν αὐτοῦ τὴν εὐφυΐαν καὶ παραγωγικότητα εἰς καλλιτεχνικὴν ἀποτύπωσιν τοῦ βίου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Μετὰ θερμοτάτου ζήλου καὶ ἀγάπης πρόσκειται εἰς τὴν σπουδὴν τῆς φύσεως, ὡς ἀληθῆς ὁμως naturalist, ὅστις ἀποστέργει τὴν μετὰ φωτογραφικῆς ἀληθείας χυδαίαν ἀναπαράστασιν τῆς φύσεως ἐξ ἴσου καὶ τὴν παράστασιν τῆς κενῆς καὶ ἀψύχου ἰδανικότητος. Ἡ φύσις μετὰ τοῦ ἐν τέχνῃ καλοῦ, ἡ ἀλήθεια μετὰ τῆς ποιήσεως, τοῦτο εἶναι τὸ σύμβολον τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας τοῦ Λύτρα. Ἐχὼν ἀνεξάντλητον τὴν ἐπίνοιαν καὶ ἀνάλογον τὴν εὐαισθησίαν λαμβάνει τὰς ἐμπνεύσεις αὐτοῦ οὐχὶ ἐκ μονομεροῦς τινος κύκλου ἀλλ' ἐκ πάσης πηγῆς τοῦ καλοῦ. Δύναται δὲ νὰ διατυπώσῃ καλλιτεχνικῶς τραγικὰ ἐπεισόδια τῶν χρόνων τῆς πειρατείας μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας καὶ τοῦ αὐτοῦ αἰσθήματος, μεθ' οὗ καὶ τὰ τρυφερώτατα εἰδύλλια τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου τοῦ ἔθνους μας.

Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων τοῦ Λύτρα εἶναι ἀπλαῖ ῥωπογραφίαι κοινῆς ὑποθέσεως εἰλημμένοι κυρίως ἐκ τοῦ βίου τοῦ λαοῦ, — οἷα εἶναι ἡ Μελλόνυμπος, τὸ αὐγὸν τοῦ Πάσχα, ἡ Ὀρφανή, τὰ Κάλανδα, τὸ Μαγειρεῖον καὶ ἄλλα παρόμοια, — ἀλλὰ καὶ λαμπρὰ παραδείγματα τῆς ἀφοσίσεως τοῦ Λύτρα πρὸς τὴν μελέτην τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, οὗτινος ὄχι μόνον τὰ κυριώτερα συναισθήματα τὰ συγκινούντα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐλαχίστας καὶ οἰονεὶ τυχαίας ἐκφάνσεις τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου γινώσκει νὰ περιβάλλῃ μετὰ καλλιτεχνικὴν μορφήν. Τὰς ῥωπογραφίας ταύτας τοῦ Λύτρα δὲν διακρίνει ἡ δύναμις τῆς ἐκφράσεως καὶ ὁ ζωηρὸς χαρακτηρισμὸς τῆς χυδαίας καὶ ἀγροίκου ἐκφάνσεως τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἡ ποιητικὴ μᾶλλον καὶ εἰδυλλιακὴ ἀντίληψις τῆς παραστάσεως. Οἱ φρονούντες ὅτι ἡ ἀγροίκος τῆς ζωῆς ἐκφρασις εἶναι ἡ μόνη ἀληθῆς, ἀρμόζουσα μάλιστα εἰς παραστάσιν τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ, θὰ εὐρωσιν ὑπερβολικὴν τὴν ἡρεμίαν καὶ τὴν εὐγένειαν ἣτις καταφαίνεται ἐν τῇ παραστάσει τῶν γυναικείων μορφῶν τῶν ἔργων τοῦ Λύτρα. Εἰς ἡμᾶς ὅμως ἄσκει ἰδιαιτέραν μαγείαν ἡ τοιαυτὴ ἀντίληψις, ἣτις δὲν ἀντικεῖται ἄλλως καὶ εἰς τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν, διότι ἡ εὐγένεια ἡ χαρακτηρίζουσα ταῦτα καὶ ἄλλα ὁμοίας φύσεως ἔργα τοῦ Λύτρα δὲν εἶναι ἐπίπλαστος ἢ ἐπιτετηθευμένη ἀλλὰ φυσικὴ συστολή καὶ αἰδώς, ἐμφαίνουσα ἀρετὴν τινα τῶν γυναικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ μάλιστα τοῦ νησιωτικοῦ, σφραγισμένην δηλ. καὶ ἐμφυτον σεμνότητα.

Αἱ εἰκόνες αὗται τοῦ Λύτρα δεικνύουσι γυναικείους τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τύπους, οἵτινες δὲν τέρπουσι διὰ τῆς παραστάσεως φαιδρῶν κάλλους καὶ ἀγροίκου ζωτικότητος, ἀλλ' ἐμπνέουσι μᾶλλον διὰ τῆς ἀπλοῦκῆς αὐτῶν εὐγενείας τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν θεατὴν.

Οὐδὲν ἦττον ἐπιτυχῶς διατυποῖ ὁ Λύτρας καὶ τὴν φαιδρὰν καὶ εὐφρόσυνον ἢ καὶ κωμικὴν ὄψιν τοῦ λαοῦ, ἀποφύγων τὰς ἀκρότητας καὶ τὰς παρεκτροπὰς, αἵτινες ὑποβιάζουσι τὴν τέχνην εἰς γελοιογραφίαν. Ὁ Μάγκας, τὰ Κάλανδα, τὸ φίλημα, τὸ

μαγειρείον, ὁ κακὸς ἔργονος» εἶναι εἰκόνες μεστὰ ἰσπτοτάτης μεθυραφικῆς δυνάμεως.

★

Πλὴν τῶν ἀπλῶν ῥωπογραφιῶν, αἵτινες ἔχουσιν ὡς ὑποκείμενον τὴν παράστασιν τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου ἐν εἰδυλλιακαῖς σκηναῖς ἀναπτυσσομένου ἢ τὴν παράστασιν τοῦ ἀτόμου ἐν τῇ τυχαίᾳ ἐκφάνσει τοῦ καθημερινοῦ βίου, ὁ Λύτρας παρήγαγε καὶ εἰκόνας γενικωτέρας σημασίας, ἀληθεῖς μεγαλογραφίας, εἰκόνες τῆς ἱστορικῆς καλουμένης ῥωπογραφίας, αἵτινες χαρακτηρίζουσι ἐποχὴν ὀλόκληρον παρωχημένην τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου, ἀναπαριστώσαι μετὰ πειστικῆς ἀληθείας καὶ δραματικῆς δυνάμεως τὸν θυελλώδη καὶ πολυτάραχον ἐθνικὸν βίον ἀρχαιοτέρων χρόνων, τὸν μεστὸν κινδύνων καὶ κληρῶν δοκιμασιῶν.

Τὰ ἔργα ταῦτα ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ Λύτρας ὄχι μόνον ποιητικῆς εὐαισθησίας ἐμπεφορημένος εἶναι ἀλλὰ καὶ βαθύς μελετητὴς καὶ ψυχολόγος.

Πλὴν τοῦ ἐνταῦθα ἀπεικονιζομένου ἔργου (τὰ μετὰ τὴν πειρατεῖαν) ὁ σπουδαιότατος τοῦ εἶδους τούτου πίναξ τοῦ Λύτρα εἶναι λόγῳ ἐπιβολῆς ἡ «Κλεμμένη». Σπήλαιόν τι παρὰ τὴν ἀκτὴν καὶ πλοιαρίον κατὰ τὸ ἡμισυ ἐντὸς αὐτοῦ κρυπτόμενον εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ τῆς παραστάσεως βάσις, ἡ σκηνογραφία, τὸ κυριώτερον δὲ τῆς συνθέσεως πρόσωπον, ὅπερ ἀποτελεῖ ἄλλως καὶ τὸ κέντρον τῆς ἐσωτερικῆς ἰδέας, εἶναι ἡ ἐν τῷ ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνος μέρει καθήμενη παρὰ τὴν λέμβον γυναικεῖα μορφή, Ἑλληνίς καὶ ἐξ ἐπιφανοῦς οἴκου, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ πλούτου τῆς περιβολῆς. Κατεχομένη ὑπὸ βαθείας ψυχικῆς ὀδύνης στήριζει τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου, ὅπως ἀναίσθητος πρὸς τὰ περὶ αὐτὴν γινόμενα. Δύο δὲ εἶναι κυρίως τὰ πρόσωπα, ἅτινα καὶ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἰδέαν καὶ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν σύνθεσιν στενώτερον μετ' αὐτῆς συνδέονται. Γέρον τις Τοῦρκος καὶ ἀπαίσιος τὴν ὄψιν νεαρὸς Ζεῦμπέκης, ὃν καθιστᾷ ἀπεχθέστερον ἢ αἵματόχροος ἐνδυμασία του. Κάθηται οὗτος ἐπὶ τῆς λέμβου παίζων τὸ σύνθετος μουσικὸν ὄργανον τῶν Τοῦρκων, προσβλέπει δὲ λοξῶς τὴν περικαλλῆ νεανίδα μὲ φιλάρεσκον μειδίαμα, πεποιθὸς εἰς τὴν μαγεῖαν τῆς μουσικῆς του καὶ εἰς τὴν ἀκαταμάχητον δύναμιν τῶν θεληγῆτρων του. Παρ' αὐτὸν δὲ κάτωθεν τῆς ἐτέρας πλευρᾶς τοῦ πλοιαρίου κάθηται ὁ γέρον Τοῦρκος, ὅστις μετὰ στυγνοῦ καὶ ἀδυσωπῆτου ὄφους καὶ μετὰ τινος φθόνου προσβλέπει τὸν νέον Ζεῦμπέκην ἀναμιμνησκόμενος τοὺς ἡρωϊκοὺς του χρόνους. Τί ζητεῖ ὅμως ἡ νεαρά αὕτη καὶ περικαλλῆ κόρη ἐν μέσῳ τοιούτου ἡκιστα τιμητικοῦ ἀλλῆλου, τίς ἡ σχέσις αὐτῶν, καὶ τίς ἡ αἰτία τῆς θλίψεως τῆς γίνεται σαφέστερον καὶ ἐκ τῶν ἄλλων τῆς συνθέσεως προσώπων. Παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ζεῦμπέκη συσπειρᾶται αἰθίοψ τις, ὅστις ἔχει τὴν δεξιάν χεῖρα ἐπὶ τοῦ στήθους προσδεδεμένην ἐνεκα βαρείας πληγῆς. Ἡ πρὸ αὐτοῦ δὲ κειμένη μάχαιρα ὑποδηλοῖ καὶ τὴν αἰτίαν τῆς πληγῆς του. Ὅποῖον εἶδους αἰσθήματα ἐμπνέει εἰς τὸν μαῦρον τοῦτον τὸ πρὸ αὐτοῦ λαμπρὸν θέαμα γυ-

ναικείας καλλονῆς, δεικνύει ἡ λαγνεῖα, ἣτις ἐκφραστικώτατα ἐπὶ τῆς ἀπαίσιος μορφῆς του ὑποτυπύται. Ἐν γένει δὲ ὁ αἰθίοψ εἶναι μία τῶν ἐκφραστικωτάτων μορφῶν τῆς ὅλης εἰκόνος. Ἐν τῷ βάθει τοῦ σπηλαίου φαίνεται ἕτερος Τοῦρκος παρασκευάζων τὰ ὄπλα, πρὸς προσεχῆ κίνδυνον, ἐν μακρινῇ δὲ ἀποστάσει φρουρὸς ἐνοπλος καὶ ἡμικλινῆς κατασκοπεύων τὰ πέριξ. Τὸ μέρος, ἐν ᾧ ἡ σκηνὴ αὕτη ἀναπτύσσεται, τὰ ὄπλα, αἱ κατασκοπεύσεις καὶ αἱ πληγαὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκφράζουσι σαφῶς ὅτι ἐν τῇ εἰκόνι ταῦτη ἔχομεν ἐνώπιόν μας συμμορίαν πειρατῶν, οἵτινες μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ τῆς ἀπαγωγῆς ἐκβασιν κάθηται φρουροῦντες τὴν πλουσίαν αὐτῶν λείαν, τὴν «Κλεμμένην» Ἑλληνίδα, ἐπὶ προσδοκίᾳ γενναίων λύτρων.

Ἡ εἰκὼν αὕτη τοῦ Λύτρα εἶναι μεστὴ δραματικῶν ἐνδιαφερόντος. Τὸ σημεῖον δὲ τὸ ὅποιον ἐξέλεξε πρὸς καλλιτεχνικὴν διατύπωσιν τῆς δραματικῆς ταύτης ὑποθέσεως ἐμφαίνει μεγάλαν ψυχολογικὴν παρατηρητικότητά του τεχνίτου. Ἡ παράστασις αὕτη καθ' ἑαυτὴν εἶναι ἐν ἀπλοῦν ἐπεισοδίον ἀπαγωγῆς, ἐρωτικὸν μάλιστα, τρυφερόν, ὅπερ ὅμως, ἐνεκεν τῆς μεγάλης ταύτης ἀντιθέσεως τοῦ ῥωμαντικοῦ ἐπεισοδίου πρὸς τὸ τραγικὸν τῆς ὅλης ἰδέας, καθιστᾷ τὴν ἐκ τῆς παραστάσεως ἐντύπωσιν μᾶλλον ζωηρὰν καὶ δραστικὴν.

Μία τῶν μεγαλειτέρων ἀρετῶν τῆς εἰκόνος ταύτης καὶ καθόλου τῶν ἔργων τοῦ Λύτρα εἶναι ἡ πλαστικότης καὶ σαφήνεια, μεθ' ἧς ἐκφράζεται ἐκάστοτε ἡ ὑπόθεσις τῆς παραστάσεως. Ἰστάμενός τις πρὸ τῆς εἰκόνος ταύτης τοῦ Λύτρα δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐρμηνευτοῦ. Ὅχι μόνον λαλεῖ σαφῆ καὶ εὐληπτον γλῶσσαν πρὸς πάντα θεατὴν ἀλλὰ καὶ κινεῖ τὴν φαντασίαν του, μετάγουσα αὐτὸν καὶ πέραν τοῦ χρονικοῦ σημείου, ἐν ᾧ ἡ παράστασις ἀναπτύσσεται. Ἡ αὕτη δὲ σαφήνεια παρατηρεῖται καὶ ἐν τῇ ἐξωτερικῇ οἰκονομίᾳ τῆς συνθέσεως. Δι' ὄλων τῶν ἔργων τοῦ Λύτρα διήκει πνεῦμα νοικοκυροσύνης, πνεῦμα καλλιτεχνικῆς σωφροσύνης, διατάσσει καὶ ρυθμίζον τὰ πάντα μετὰ λογισμοῦ καὶ περισκεψείας. Οὐδὲν οὐδέποτε τὸ τυχαῖον ἢ περιττόν, ἀλλὰ τὰ πάντα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τῆς γενικῆς ἰδέας καὶ εἰς αὐτὴν ὑποτάσσονται.

Ὁ τρόπος δ' οὗτος τῆς συνθέσεως καὶ ἡ πλαστικότης τοῦ σχεδίου εἶναι αἱ δύο κύριαι τεχνικαὶ ἀρεταὶ αἱ χαρακτηρίζουσαι τὰ ἔργα τοῦ ἡμετέρου καλλιτέχνου.

Κατὰ τὸν χρωματισμὸν ὁ Λύτρας δύναται κατ' ἀρχὴν νὰ θεωρηθῆ ὁπαδὸς τῆς ἀρχαιοτέρας περιόδου τῆς σχολῆς τοῦ Πιλότη, ἔχει ὅμως καὶ ἰδιορυθμίαν τινά. Τὰ ἔργα του στεροῦνται βάθους καὶ ἀτμοσφαιράς καὶ ὁ χρωματισμὸς εἶναι ὀλίγον ξηρὸς καὶ ὄχι πολὺ πειστικός. Ἀποβλέπει δὲ μᾶλλον εἰς τὴν ἁρμονικὴν διάταξιν ἢ εἰς τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν τῶν χρωμάτων. Καὶ τοῦτο κυρίως ἀποτελεῖ τὸ μέγα πλεονέκτημα τοῦ χρωματισμοῦ τοῦ Λύτρα, ὅτι γινώσκει μετὰ πολλῆς ἁρμονίας νὰ συνδυάζῃ ἐκάστοτε τὰ διάφορα τῆς εἰκόνος του χρώματα μετὰ τοῦ γενικοῦ τόνου.

Διὰ νὰ λάβῃ τις πλήρη εἰκόνα τῆς καλλιτεχνι-

κῆς ἰδιοφυίας καὶ τῆς ποικίλης δημιουργικότητος τοῦ Λύτρα δὲν πρέπει νὰ παρίδη καὶ τὰς ἐξόχους αὐτοῦ προσωπογραφίας. Ὁ Ἕλληνας καλλιτέχνης ὡς προσωπογράφος δὲν ἐπιζητεῖ τὴν μηχανικὴν φωτογραφικὴν ἀναπαράστασιν τῆς ἐξωτερικῆς ἀληθείας ἀλλὰ ἀποβλέπει μᾶλλον εἰς τὴν ἠθογραφικὴν διάπλασιν, ὑποτυπῶν ὅσα μόνον ἀποτελοῦσι τὰ κύρια γνωρίσματα τοῦ ἤθους ἢ χαρακτηρῶς τινος. Διὰ τὴν ἀρετὴν δὲ ταύτην καθίστανται αἱ προσωπογραφίαι τοῦ Λύτρα ἀληθεῖς τύποι, χαρακτηρησμοί. Ἐκ τῶν κρατίστων δὲ προσωπογραφιῶν αὐτοῦ εἶναι καὶ αἱ εἰκόνες τοῦ Ὄθωνος καὶ τῆς Ἀμαλίας, (ἐν Ἀρσακίῳ) πρὸς ὧν τὴν ἠθογραφικὴν δύναμιν ἀμιλλᾶται ἡ πλαστικότης τοῦ σχεδίου καὶ ἡ ἀρμονικὴ τῶν χρωμάτων διάταξις. Ἀπαράμιλλος δὲ εἶναι ἡ μεγαλοπρεπὴς σκηνογραφία τῶν κλασικῶν ἐρείπιων τῆς Ἀκροπόλεως τῶν περιβαλλόντων ἐν εἰδει πλαισίων τὰς σεπτὰς μορφάς, μαρτυροῦσα βαθύ ποιητικὸν αἶσθημα τοῦ καλλιτέχνου. Εἶναι δὲ καὶ ἡ μόνη εὐαρμοστοῦσα πρὸς τὸ βασιλικὸν μεγαλεῖον τῶν ἀπεικονιζομένων, οἵτινες ὄχι μόνον τὴν νέαν Ἑλλάδα ὀλοψύχως ἠγάπησαν ἀλλὰ καὶ τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν εἰλικρινῶς καὶ ἐν ἐπιγνώσει ἐλάτρευσαν.

*

Τοιοῦτος ὢν ὁ Λύτρας ἠδύνατο, πεπρικοισμένος ὑπὸ τῆς φύσεως μὲ ἐξοχὰ καλλιτεχνικὰ χαρίσματα, καὶ ἀλλαγῆς ἐν εὐρυτέρῳ καλλιτεχνικῷ κόσμῳ νὰ εὐδοκίμησῃ καὶ δόξης δάφνας πλείονας νὰ δρέψῃ καὶ πλοῦτον νὰ ἀποκτήσῃ. Προυτίμησεν ὁμῶς καὶ ἐν μειονεκτικῇ ὢν ἐνταῦθα θέσει, νὰ ἀφιερῶσθαι τὸ τάλαντόν του εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα γενόμενος οὕτως ὄχι μόνον ὁ σπουδαιότατος παράγων ἀλλὰ καὶ ὁ ἰδρυτὴς τῆς νεωτέρας ἐν Ἑλλάδι καλλιτεχνίας· διότι παρ' αὐτοῦ σχεδὸν πάντες οἱ ὀπωσθήποτε διωνομασμένοι ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ νεώτεροι Ἕλληνες ἐμυθήσαν τὰ πρῶτα τῆς τέχνης μυστήρια, παρ' αὐτοῦ ἐνεπνεύσθησαν καὶ πλείστοι ἄλλοι τῶν φιλοτέχνων τὸν πρὸς τὴν καλλιτεχνίαν ἔρωτα.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς εἴπομεν ἐν ἀρχῇ ὅτι ἀφιερῶμεν τὰς γραμμάς ταύτας εἰς τὸν Λύτραν, τιμῶντες ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ὄχι μόνον τὸν μέγαν καλλιτέχνην ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν τὸν Ἑλληνα καλλιτέχνην.

*

Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἐν ἣ ὁ καλλιτέχνης ζῆ ἐν πλήρει ἀπομονώσει καλλιτεχνικῇ, ἔχων συνάμα νὰ παλαίσῃ καὶ πρὸς πλείστας ἄλλας βιωτικὰς δυσχερείας, εὐκόλως γεννᾶται ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ καλλιτέχνου τὸ αἶσθημα τῆς ἀπογοητεύσεως καὶ τῆς ἀθυμίας. Ὁ Λύτρας ὁμῶς εἶχε τὴν δύναμιν νὰ διασώσῃ ἀμείωτον καὶ ἀσβεστον τὸν ἐνθουσιασμόν του πρὸς τὴν θεῖαν τέχνην. Οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην δὲ πικρίαν ἠσθάνθη ποτὲ κατὰ τῶν συμπολιτῶν του, ὡς μὴ δυναμένων ἐπιπαροῦσαι νὰ ἐκτιμῶσιν τὸ τάλαντόν του. Μακρὰν τῆς τύχης καὶ τοῦ θορύβου διέρρευσε ἐν διηγετικῇ ἐργασίᾳ ἅπας ὁ μέχρι τοῦδε βίος του ἐν τῷ ἡμέρῳ σπουδαστηρίῳ του. Θεραπεύει δὲ τὴν τέχνην ὄχι χάριν κέρδους ἢ χάριν δό-

ξης καὶ ἐφημέρου ἐπαίμου τῶν πολλῶν ἀλλ' ὡς ἀληθῆς καλλιτέχνης ὑπέικων εἰς τὴν ἐμφυτον καλλιτεχνικὴν τῆς ψυχῆς του ὁρμήν.

*

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καλλιτέχνηται ἐξεργάζοντο συνήθως μετὰ τελειότητος ἀκρας καὶ τὰ μὴ καταφανῆ τῶν ἀγαλμάτων μέρη.

Ἐλέχθη ὅτι οὕτως ἐργαζόμενοι ἤθελον νὰ καταστήσωσι τὰ ἔργα των ἀρεστὰ ὄχι μόνον εἰς τοὺς θνητοὺς ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Θεόν, οὗ τὸ ὄμμα τὰ πάντα βλέπει.

Εἰς τὸ ὄμμα αὐτὸ καὶ μόνον τοῦ Θεοῦ τῆς καλλιτεχνίας ἀφιερῶν καὶ ὁ ἡμέτερος ζωγράφος τὰς εἰκόνας του, γινώσκων ὅτι τῶν θνητῶν τὸ ὄμμα, τῶν συγχρόνων συμπολιτῶν του, τυφλώττει ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς πᾶσαν καλλιτεχνικὴν ἀπόλαυσιν.

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΣΟΦΟΥΛΗΣ

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΕ ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ

Ο ΜΠΑΡΜΠ' ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

— Ἄ δὲν τὸν εἶχαμε κι αὐτὸν τὸν καημένο, τί θὰ γινόμαστε!

Αὐτὰ μοῦ ἔλεγ' ἓνα βράδυ ὁ κύρ Ἀσήμησ ὁ προσετός τοῦ χωριοῦ ποῦ ἦρθα, εἶναι δυὸ μῆνες τώρα, νὰ κοιτάζω τοὺς ἀρρώστους του, σὰ γιατρός ὅπου εἶμαι. Αὐτὰ μοῦ ἔλεγε καθὼς περνοῦσε ἀπ' ἔξω ἓνας, ὡς ἐξητάρης, μὲ φέσι ὀλόμακρο καὶ ζώνη χοντρή, μὲ ραβδί στόνα χέρι, καὶ σάλλο κομπολόγι· μὲ ψαρά, μεγαλότριχα φρεΐδια, μὲ στόμα κλειστό, ἀποφασισμένο.

— Καὶ γιατί; ρωτῶ τὸν κύρ Ἀσήμη· ποίος εἶναι;

— Εἶναι ὁ Μάρμπ' Ἀναστάσης. Δὲν τὰκούσετε ποτὲς τὸνομά του;

Σὰ νὰ μισοντράπηκα. Μὰ δὲν εἶμουνα στό χωριό καὶ πολὺν καιρό, καὶ μὲ συχώρεσε ὁ κύρ Ἀσήμησ ποῦ δὲν τὸν ἤξερα τὸν Μάρμπ' Ἀναστάση.

— Ἄν δὲν τὸ εἶχαμε αὐτὸν τὸ χριστιανό, θὰ μέναμε ἀκόμη δίχως νερό.

Κι ἄρχισε νὰ μοῦ ξηγάη πῶς βάλθηκε ὁ Μάρμπ' Ἀναστάσης καὶ τοὺς ἔκαμε τοὺς χωριανούς νὰ φέρουνε νερὸ στό χωριό, ἀπὸ δυὸ τρεῖς ὥρες μακριά. Πόσα χρήματα ἔδωσε, καὶ μὲ πόσο κόπο τοὺς ἔκαμε καὶ τοὺς ἄλλους νὰ δώσουν. Τί πανηγύρι ἔγεινε σὰν ἔτρεξε τὸ νερὸ ἀπὸ τὴν πρώτη βρύση, ποῦ τρεχάμενο νερὸ κανένας δὲν ἤξερε τί θὰ πῆ, ἔξω ἀπὸ τοὺς νεροχύτες καὶ τίς γουρνέλλες ποῦ γεμίζανε τίς στέρνες τῶν μεγάλων σπιτιῶν.

Καὶ κάθησε καὶ μὲ πῆρε κοντά του καὶ μοῦ δηγότανε τὸ τί γίνονταν κάθε βράδυ στό σπίτια ποῦ εἶχαν τίς στέρνες, καὶ ποῦ πῆγαιναν ὅλοι νὰ τραβήξουν νερὸ καὶ νὰ δροσιστοῦν.

— Δὲν ἔβλεπαν τὴν ὥρα νὰ βραδιάσῃ νὰ πᾶν τὰ κορίτσια τῆς γειτονίας στὴν αὐλὴ μὲ τὸ λαγηνάκι στό χέρι. Τῶθαζαν τὸ λαγηνάκι στὴν πάντα καὶ ξεγνοῦσαν τὴ δίψα τους κι ἄρχιζαν τὴ μωρο-